

Watermolenlandschappen

Hans de Mars
Akke de Vries

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

stowa

Welkom

- Wat gaat er komen?
- Hans de Mars & Akke de Vries
- Vragen en antwoord: de Mentimeter
 - Naar **Menti.com**

Please enter the code

Submit

The code is found on the screen in front of you

De zaal:

- Uw organisatie
- Uw betrokkenheid

Please enter the code

Submit

The code is found on the screen in front of you

Watermolenlandschappen

Historische systemen als antwoord op hedendaagse knelpunten in het Waterbeheer en als nieuwe kansen voor erfgoed

Mühlen links und rechts des Rheins

Symposium zu
Historischen Wasserbauten im Kontext der
Europäischen Wasserrahmenrichtlinie
im Bereich der Region Köln/Bonn

Pulheim, 2009

Wassermühlen, Mühlenlandschaften und
Kleinwasserkraftnutzung: Einige Beispiele aus den
südlichen Niederlanden und Flandern.

Hans de Maess, Royal Haskoning, Maastricht
Cherwell aus dem Niederländischen von Dr. Ralf Kremer, Aachen

Beizugabe von Historischen Mühlen-Dokumentationszentrum des Mühlenverbandes Rhein-Erft-Rur e.V.

Watermolenlandschap?

⇒ *Samenhangend gebied van:*

- De molen, incl. waterwerken & bijbehorende constructies (*'Molenbiotoop'*)
- + Aan de molen gerelateerde gebouwen, landgebruik en infrastructuur.
- + De *stuwschaduw*: de bovenstrooms door opstuwing vernatte gebied op de dalvlakte, maar ook vloeiveiden, grachten etc.
- = Opp. 1 - 150 ha / molen

Slimme plekken in landschap:

- dal-vernauwingen
- meer verval

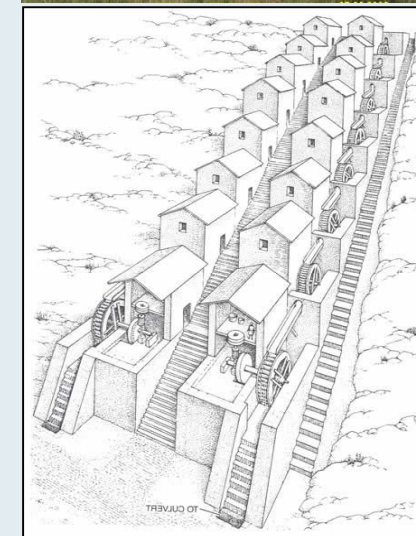
Waar hebben we het over:

➤ 2000 jaar Cultuurgeschiedenis & Landschapsvorming

Romeinse tijd

- **Italië:** 1^e eeuw v. chr.
- **Duitsland (Eifel):**
 - **Inden** 1^e eeuw v. chr.
 - **Eifel** 2^e – 4^e eeuw
- **Engeland:** 1^e - 3^e eeuw
- **Frankrijk: Industrieel complex:**
 - **Barbegal (Arles)** 3^e eeuw →
- **Beekdallandschappen:**
 - Extra veenvorming
 - Opslibben beekdalen

... in onze contreien

Lex Salica

6 - 9^e eeuw

Karel de Grote

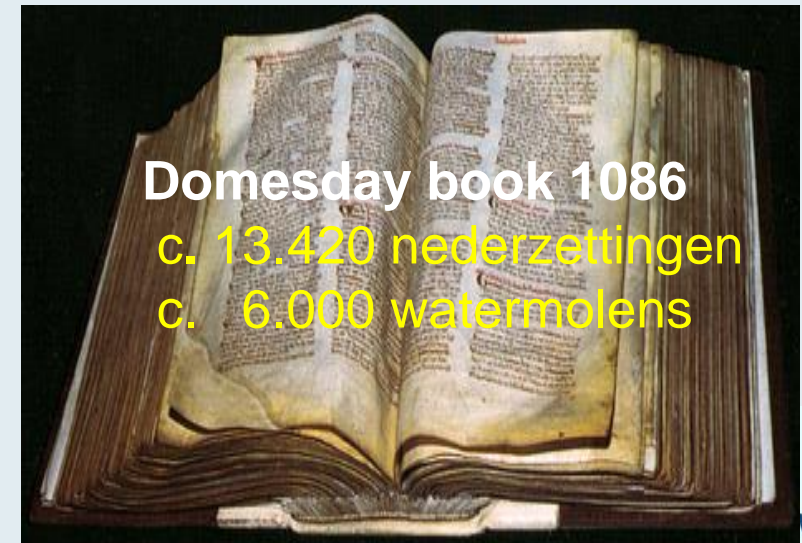
c. 800 ('Molengouw')

Waalre	704	= <i>Oudste Archiefvermelding NL</i>
Reppel	856	
Obbicht	948	
Kaarschot	965	
Bronneger	c.1000	= <i>Oudste archeologische vondst NL</i>

Functies:

- Energieleverancier (aandrijving op waterkracht)
- Militair-strategische watervoorraden (kastelen, steden)
- Bevloeiing

Overall molens & Geen molen was het zelfde

Domesday book 1086
c. 13.420 nederzettingen
c. 6.000 watermolens

Teloorgang

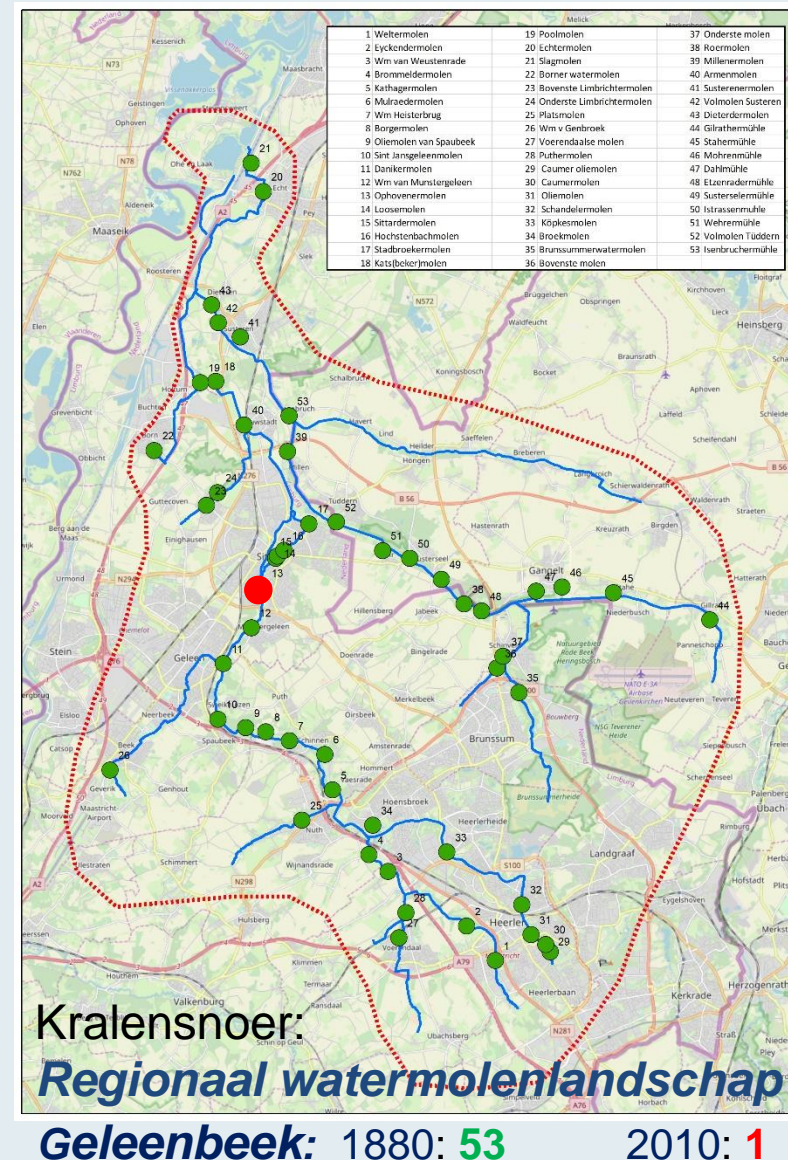
➤ Ontginningen & Ruilverkaveling – Verdwijnen molens

- >95 % molens verdwenen.
- Einde *sponswerking* van het beekdallandschap.
- Einde vismigratie

➤ >1950: Moderne problemen dienen zich aan:

- Kaarsrechte beken
- 'Verbod' op inundaties beekdalvlakte
- -> Het landschap loopt leeg
 - Toenemende Verdroging

➤ Weinige, nog resterende molens vaak in N2000 & NNN-gebieden

Nieuwe uitdagingen: *Pieken & Dalen*

➤ > **1980: Klimaatverandering:**

➤ Piekafvoeren & Extreme droogte (bijv. 2018, 2019)

➤ Toegenomen areaal verhard oppervlak

➤ Sponswerking verdwenen

wateroverlast, uitdroging

➤ Langdurige inundaties van de beekvlakten moeten weer normaal zijn:

➤ **primaire functie: Waterberging**

➤ Secundair: alle overige functies

➤ ***Herstel sponswerking***

➤ Water vasthouden: revitaliseren historische molenlandschappen

Vanouds de beste plekken in het landschap

Inundaties: Watermolenlandschap als Vispassage

(KRW-Innovatieprogramma)

Heropenen
overstromingsvlakte 2011/2

Functioneert als het moet
Stuurbaar *met* molen

Ittervoort 2012

En het rad draait weer 2015

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Vier typen watermolenlandschappen

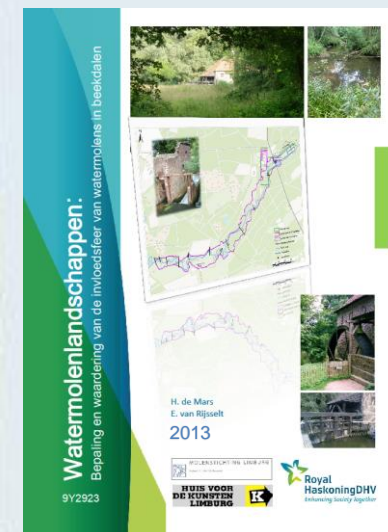
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

stowa

Vier typen molenlandschappen

- Nog bestaande, werkende molens
- Nog bestaande, maar afgetakelde molens
- Verdwenen molens, locatie bekend
- Verdwenen molens, locatie onbekend

Vier typen molenlandschappen

Wat zouden we daarmee kunnen in het waterbeheer?

- Nog bestaande, werkende molens
 - optimaliseren, maar afstemming op hoogwaardige natuur (N2000, NNN, KRW) nodig
- Nog bestaande, maar afgetakelde molens
 - stapelen van doelen, maar mogelijk herstel en/of nog randvoorwaarden vanuit resterende waarden / structuren
- Verdwenen molens, locatie bekend
 - stapelen van doelen
- Verdwenen molens, locatie onbekend - *black box*

Vier typen molenlandschappen

Wat zouden we daarmee kunnen in het erfgoedbeheer?

- Nog bestaande, werkende molens
 - Samenhang object-landschap, van objectgerichte naar omgevingsgerichte aanpak, watermolens als verbindende factor
- Nog bestaande, maar afgetakelde molens
 - Combinatie restauratie - nieuwe oplossingen waterbeheer, publieksbereik.
- Verdwenen molens, locatie bekend
 - Archeologische kennis watermolens, verwachtingsmodellen archeologisch (voor)onderzoek, beleefbaar maken, watermolens als verbindende factor
- Verdwenen molens, locatie onbekend
 - Combinatie vakgebieden en nieuwe technieken opsporen locatie, meenemen in verwachtingsmodellen, samenwerking

Nog bestaande, werkende molens

Kansen en voorbeelden

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

stowa

Genneper watermolen gemeente Eindhoven

Wensen en kansen:

- Oplossing zoeken voor beperkte waterbeschikbaarheid
- Oplossing zoeken voor geschikt gebruik
- Ligging in stadspark: betrekkelijk groot publieksbereik: vertel hier de verhalen van water, landschap, natuur en erfgoed
- Visieontwikkeling gebiedsontwikkeling Genneper Parken nu gaande
- Meervoudig erfgoed: Van Gogh, industriële ontwikkeling Eindhoven
- Vraagt om wil en inzet meerdere partijen om er iets moois van te maken

Nog bestaande, maar afgetakelde molens

Kansen en voorbeelden

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

stowa

Watermolen Klein Kasteel in Deurne in particulier bezit

Wensen en kansen

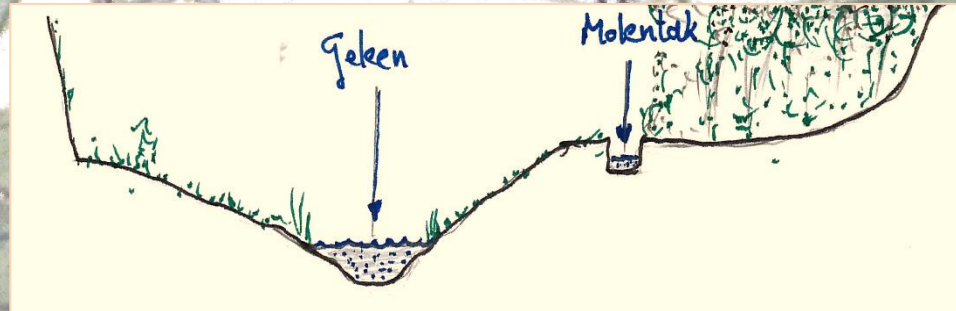
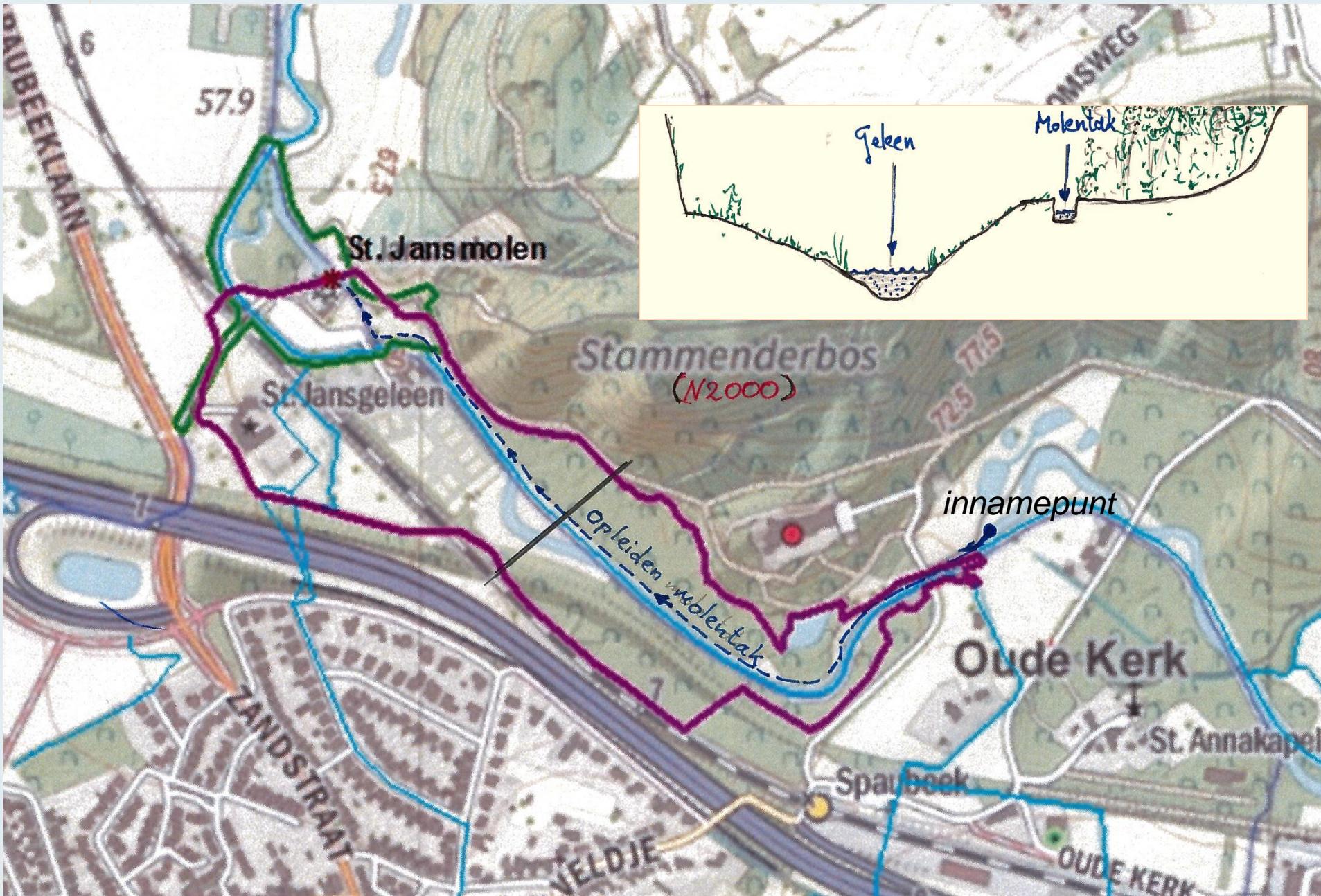
- aanknopingspunten voor actieve ontwikkeling:
water terugbrengen in kader droogtebestrijding
- historisch grachtensysteem nog aanwezig
- zichtbaarheid en beleefbaarheid watersysteem verbeteren

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

stowa

Verdwenen molens, locatie bekend

Kansen en voorbeelden

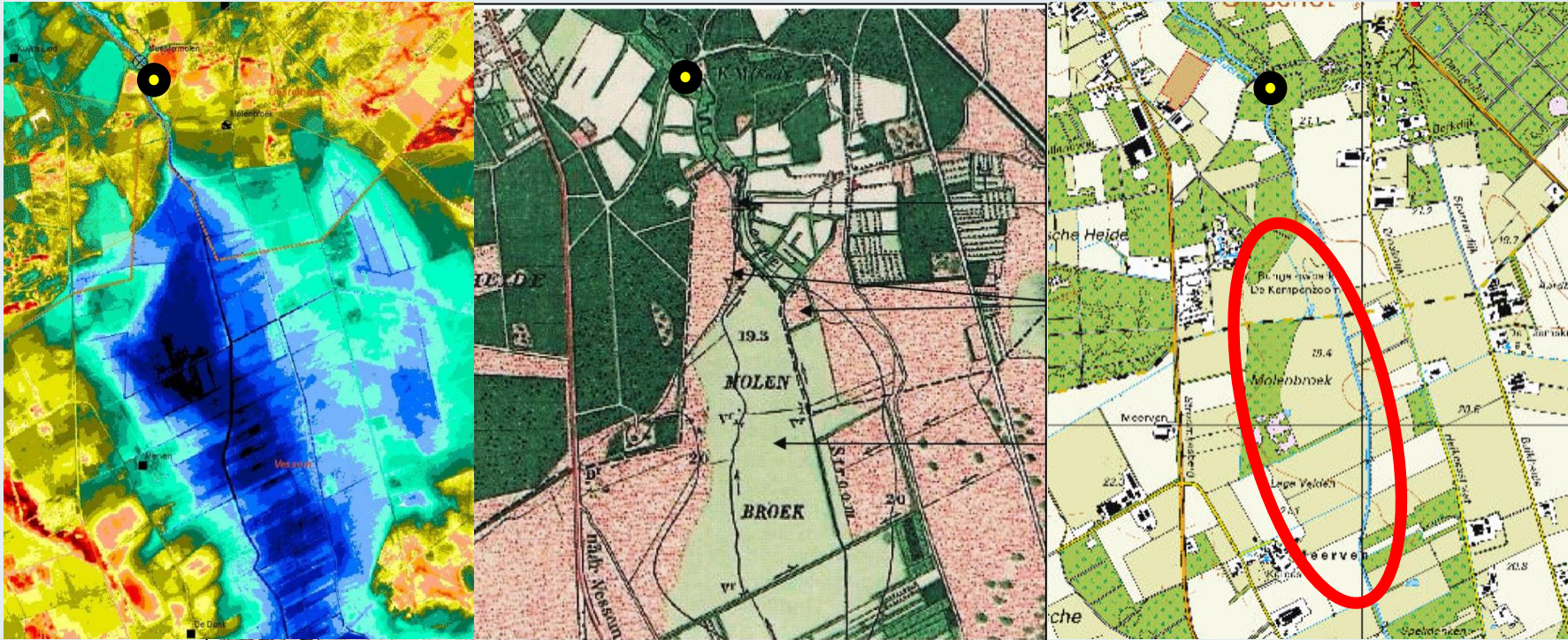
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

stowa

Kansen voor Waterberging, Erfgoed, Natuur & landschap

- Nog bestaande, maar afgetakelde molens
- Verdwenen molens, locatie bekend

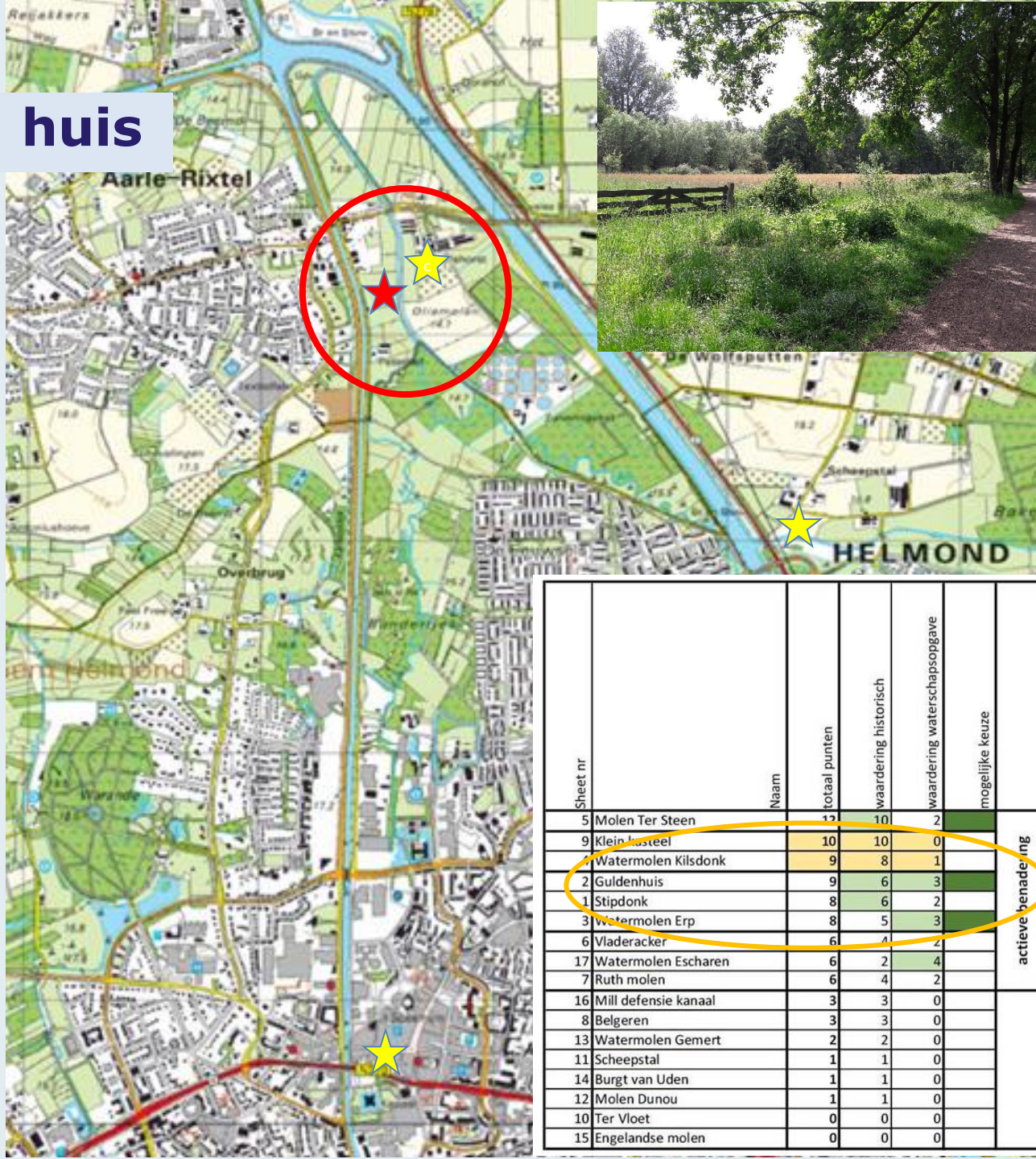
Toen beste plek in het landschap

Nu zoekgebied waterberging

Watermolenlandschap – Gulden huis

Wat maakt Gulden Huis bijzonder:

- Grote historische waardering
 - locatie bekend v.a. 1345-1885
 - archeologische vondsten
 - stuwpeil bekend
 - bevoeiingssysteem
- Taakstelling Waterschap
 - + Vroeg stadium planvorming
- Lokaal initiatief

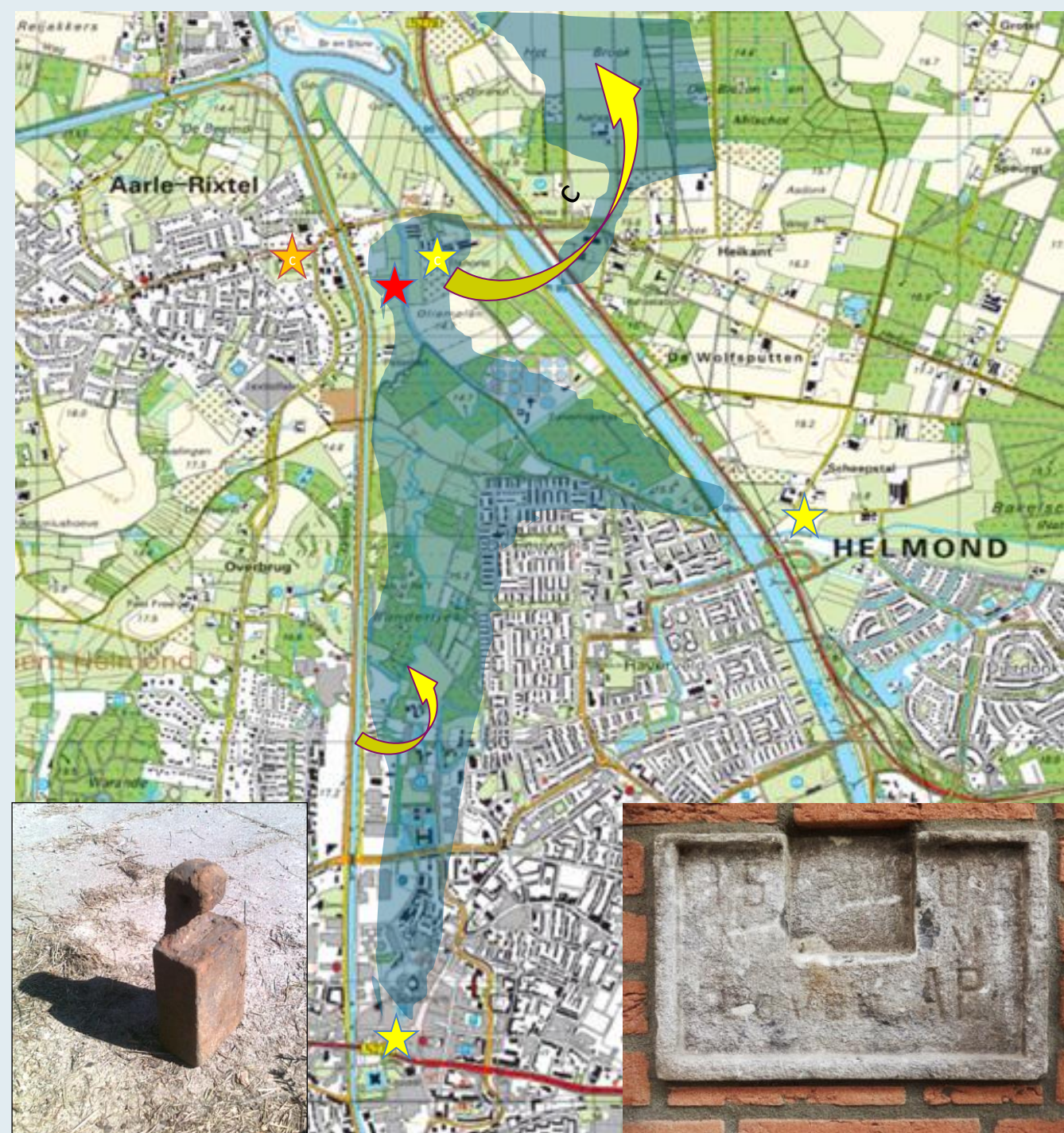

Sheet nr	Naam	totaal punten	waardering historisch	waardering waterschapsopgave	mogelijke keuze	actieve benadering
5	Molen Ter Steen	12	10	2		
9	Klein Lusteel	10	10	0		
2	Watermolen Kijsdonk	9	8	1		
2	Guldenhuis	9	6	3		
1	Stipdonk	8	6	2		
3	Watermolen Erp	8	5	3		
6	Vladeracker	6	4	2		
17	Watermolen Escharen	6	2	4		
7	Ruth molen	6	4	2		
16	Mill defensie kanaal	3	3	0		
8	Belgeren	3	3	0		
13	Watermolen Gemert	2	2	0		
11	Scheepstal	1	1	0		
14	Burgt van Uden	1	1	0		
12	Molen Dunou	1	1	0		
10	Ter Vloet	0	0	0		
15	Engelandse molen	0	0	0		

Indicatie omvang Watermolenlandschap

Potenties voor:

- Waterberging
- Verdrogingsbestrijding / Natuurontwikkeling
- Versterken Identiteit / Draagvlak
- *Recreatief verknopen* - (varen / wandelen)
- Zichtbaar en beleefbaar maken
- Archeologisch rijksmonument

Verdwenen molens, locatie onbekend

Kansen en voorbeelden

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

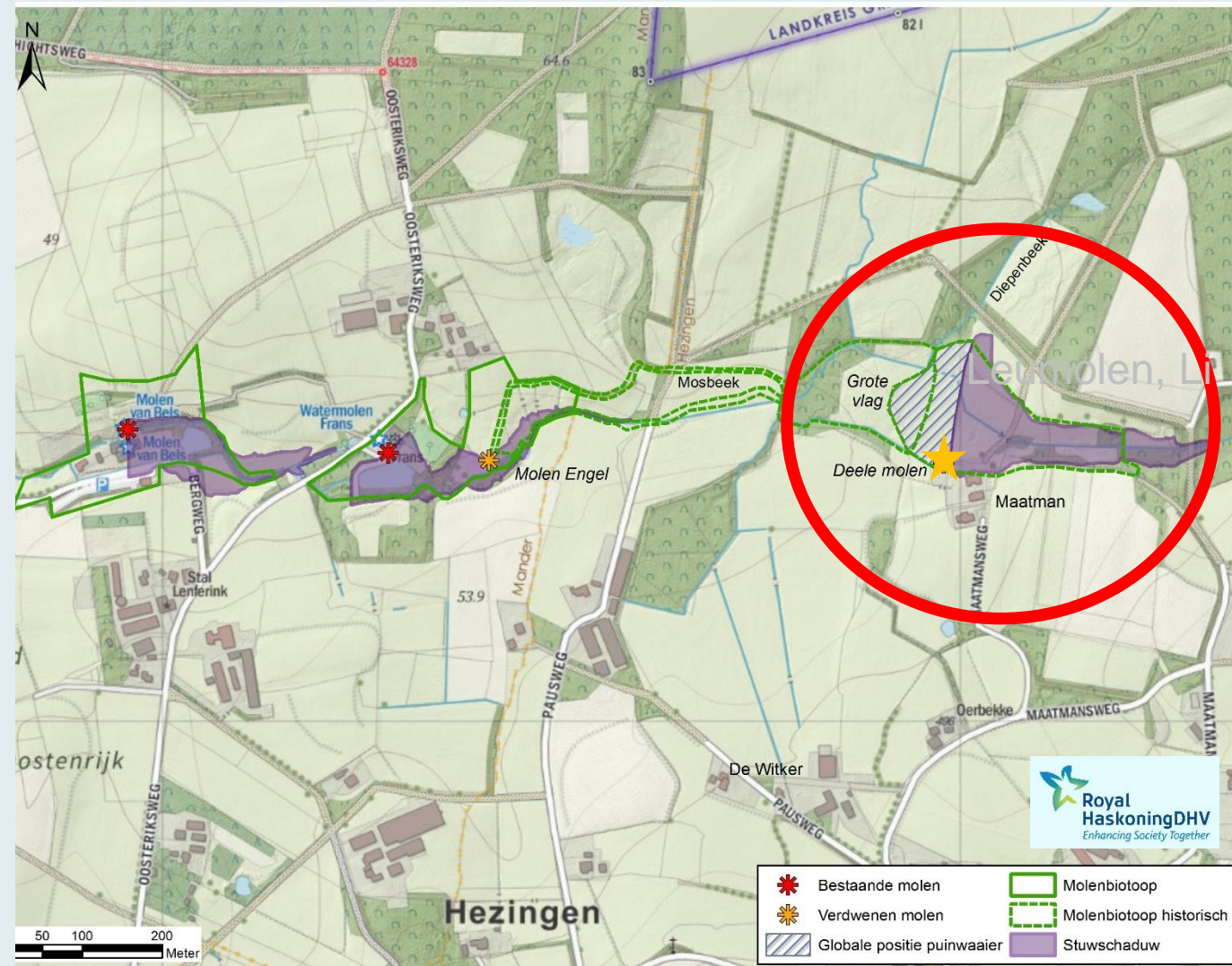
stowa

Verdwenen molens, locaties onbekend

'sporen & toevalstreffers'

- **Waar lag de Deelemolen?**
(Hezingen)
 - Zeer oud: 15^e -16^e eeuw
- *Speuren naar de "Slimme" plek*
- **Historisch-ecologische systeemanalyse** (o.l.v. Harm Smeege)
 - Reliefsprongen, veen, profielanalyse, grondsporen, historische dimensies & oral history
- *Terugschrijdende erosie*

Ruthmolen, Vlierden, Astense Aa

Wensen en kansen

- Aanpassing beheer waterloop
- Beekherstelopgave
- Kwetsbare toevalsvondsten

Doelen, kansen en watermolens

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

stowa

Stapelen van doelen

Denk aan:

- Bijdrage aan Waterbeheer, Klimaat-robuuste beekdalen, Verdrogingsbestrijding & waterberging
- Versterken/herstel Ecologie & (molen)landschap, Natuurontwikkeling & migratiezones
- Versterken Erfgoed (Erfgoed deal)
- Vergroten/herstel Leesbaarheid & Identiteit van het landschap; Recreatie & beleefbaarheid, Verbinding met de stad
 - Vertel het verhaal = draagvlak
- *Maar ook:* Lokale initiatieven (bewoners, studiegroepen etc).
 - Bijv: via inzet Europees Landschapsverdrag (ELC2000)

Wat hebben daarvoor nodig?

- ⇒ Bestuurlijk draagvlak
 - ⇒ Beleidsmatige inpassing (bijv. Omgevingsvisies)
 - ⇒ Verankering erfgoed in KRW-doelen (zijn geen tegenpolen)
 - ⇒ Instandhoudingsdoelen watermolen en -landschap
 - ⇒ Kennismanagement & borging
 - ⇒ Communicatie
 - ⇒Durf (nog veel laaghangend fruit)
-
- ⇒ Bereidheid & Goede wil partijen – formeel werkgroep vooraf
 - ⇒ Grensoverschrijdend durven denken - leer elkaars “taal”
 - ⇒ Organiseer Kennisoverdracht naar planvorming, uitvoering en beheer
 - ⇒ & *laat de laatste molens niet van de legger verdwijnen*

Watermolenlandschappen

Hans de Mars
Akke de Vries

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

stowa

